

Врятувати Марію

Михайло і Любов. Тридцять вісім і тридцять вісім. Робітники заводу імені Ілліча в Маріуполі. Любов – кранівниця, Михайло – зварювальник. Їхня донька Марія навчається на першому курсі харківського університету.

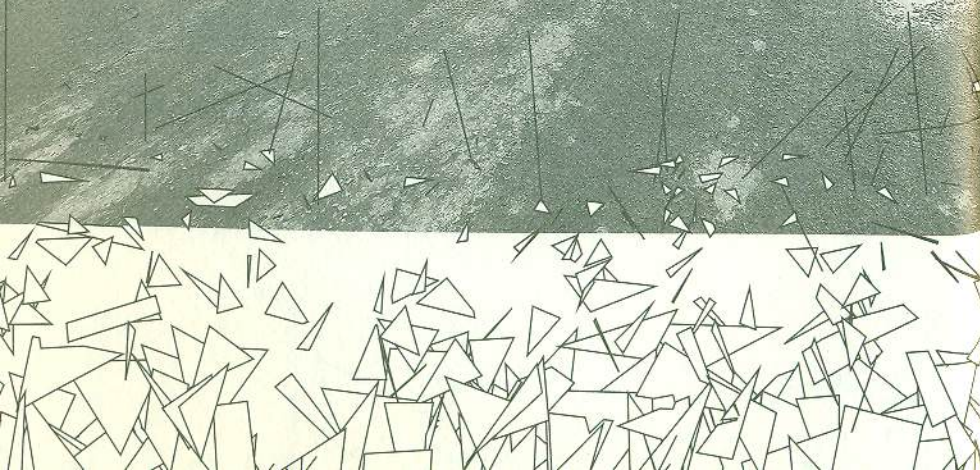
Імена всіх трьох змінено. Я не фотографую. В Маріуполі у Михайла залишилися мати й сестра. Мама збожеволіла під бомбами, каже Михайло. Він сподівається поїхати по них, вивезти обох. Якщо вони ще живі.

Я звик слухати. Але це завжди відбирає багато сил. Михайла слухати важко.

Те, що він переживає, ллється з нього потоком. Він говорить три години поспіль. В окремі моменти мені вдається перебити його й повернути до основної теми. Історії мають властивість розгалужуватися, як гілки яблуні. Іноді їх потрібно підрізати.

Маріуполь – місто Марії. Божа Мати, на честь якої греки, що прибули з Криму, назвали збудоване ними місто, не змогла його захистити.

Говорячи про Маріуполь 10 березня 2022 року, глава Української Греко-Католицької Церкви архієпископ Святослав (Шевчук) заявив, що російські агресори перетворили місто

на кладовище. Через три місяці Маріуполь уже справді можна називати цвинтарем. Мертвих не збирають і не ховають. На початку літа вони починають розкладатися. Збирання мертвих призвело би до ще більшої кількості смертей.

Михайло і Любов живуть у сповненому смертю Маріуполі до 25 квітня. Вони мають будь-що вижити, щоб допомогти вижити своїй доньці. Щоб вивезти її з Харкова, який потерпає від російських бомб. У нас був план, розповідає Михайло, ми не могли дозволити собі померти.

24 лютого донька Марія дзвонить із Харкова: нас бомблять! 24 лютого завод імені Ілліча в Маріуполі все ще працює на повних обертах. Люба сидить у кабіні крана, Михайло зварює. Муніципалітет заспокоює людей: немає причин для паніки, до понеділка все закінчиться, виїжджати з міста не потрібно. 25 лютого завод більше не працює. Війна не закінчилася в понеділок. І у вівторок теж. Війна тільки починається. Виїхати змогли лише VIP-персони, каже Михайло.

2 березня місто залишається без електрики. Тієї ж ночі мародери починають грабувати магазини. Продуктові крамниці порожніють. Відключається водопостачання.

Михайло і Любов живуть у приватному будинку в промисловій зоні. Цей район постійно обстрілюють. Танки ведуть бій за сотню метрів від їхнього дому. Коли танк стріляє, хай навіть за сто метрів, вибух настільки сильний, що неможливо дихати, розповідає Михайло. Він ще не знає, що попереду два місяці виживання.

Зараз зима. Потрібне опалення, потрібна вода, потрібна їжа. Потрібно вижити. Потрібно допомагати самотнім сусідкам. Їм теж потрібні вода, дрова, їжа. Як поєднати ці речі? У Михайла є непогана пила. Майже щодня він ходить до парку, що за півтора кілометра від них. За пів години спилює дерево, розпилює його на поліна, навантажує їх на тачку й везе додому.

Повертається за новими. Сусідам теж треба привезти. Пиляння переривається ракетними обстрілами. Час від часу Михайло кидається на землю й чекає. Вибух. Вижив. Може продовжувати роботу. У парку багато людей пиляють дерева.

Сирі поліна потрібно розрубати. І для сусідів також. Тільки так вийде розпалити піч. Тоді можна буде обігріти приміщення, закип'ятити воду для чаю на плиті. Немає води? Доведеться йти до річки, біля якої є джерело. Це ж не так просто ти йдеш і набираєш. До джерела стоїть двогодинна черга. Навколо постійно щось вибухає. За вісім тижнів не було жодної години без того, щоб поблизу не вибухали ракети чи міни. Сусідам вода також потрібна. По воду треба ходити щодня. Щоб бодай трохи помитися. Дотримуватися звичних гігієнічних дій, щоб зберегти людську гідність. Треба вижити, щоб можна було вирушити по свою доньку.

Чим доправити дрова додому? А воду? Потрібна тачка. Де її взяти? Після потужного авіаудару варто піти пошукати: може, хтось загинув біля своєї тачки? Михайло йде. Йому потрібна тачка. На землі лежить тіло жінки. Руки й ноги обгоріли. Поруч із тілом стоїть тачка. Тепер вона нічия. Тепер вона належатиме Михайлові. Він може використовувати її, щоб возити дрова й воду додому. Тачки стають засобом виживання на межі життя і смерті. Їх продають, обмінюють. Стежать, коли тачки вивільняються, бо за них можна виміняти їжу.

Удома закінчилися останні харчі. Михайло і Любов розтягують один буханець хліба на два тижні. Де взяти їжу? Були закрутки, але їх давно поїли. Михайло з другом вирушають на пошуки харчів. Чоловіки проходять повз блокпост підрозділу "ДНР" (Донецька народна республіка). Поруч з ним лежить труп українського бійця без голови й без ніг. Щоб лякало. Стрілятимуть чи не стрілятимуть? Вб'ють чи не вб'ють? Цього разу не стріляють. Просто обшуковують.

PortCity – великий торговий центр на іншому кінці міста. Звісно, він давно не працює внаслідок бомбардувань, та й

мародери по ньому пройшлися. Але також і прості люди, які намагаються знайти їжу, щоб вижити. На складі кулінарного цеху чоловікам вдається знайти майже 150 кг сиру, 150 кг маргарину, 100 кг повидла, майонез. Три дні вони ходять туди-сюди під бомбами, щоб забрати всі ці харчі – для себе і для сусідів. Загалом вісімдесят кілометрів. Чоловіки не носять їжу в руках, ніхто б не зміг. Вони мають велосипеди й на них навішують пакети з їжею. Котять їх, а самі йдуть збоку.

Мати й сестра Михайла живуть поряд із центральним ринком. Кілька тижнів він не знає, чи вони живі. Нарешті він їде до будинку матері. І бачить, що туди влучила бомба. Михайло боїться зайти всередину, йому страшно знайти там тіла матері й сестри. Він повертається додому. Наступного дня він вирішує таки поїхати, щоб поховати своїх близьких. Бере із собою друга. Вони підходять до будинку.

– Мамо! Мамо!

Заходять. У хаті нікого немає – ні живих, ні мертвих.

Біля маминого будинку – Ринкова площа. Там уже давно нічого не продають.

Там стоїть блокпост сепаратистів "ДНР". На землі перед постом лежить український боєць. Йому осколком снаряда відірвало ноги. Культі перев'язані, щоб кров'ю не стік. Три дні чоловік мучиться під пильним наглядом охоронців, поки його не кличе до себе Небесний Отець.

Часом на вулицях можна побачити, як маріупольці везуть своїх поранених чи покалічених близьких. Якщо немає інших засобів, то везуть у порожніх смітєвих контейнерах – ті мають коліщата знизу.

На кожному блокпості чоловіки зобов'язані показувати своє тіло, чи немає татуювань батальйону "Азов". У Михайла є на плечі татуювання, та його не помітили. Це не "Азов", але будь-яка така знахідка може означати смерть.

Де ж мама й сестра? Випадок усе з'ясовує. Любов їде до владної структури по якийсь дозвіл і зустрічає Михайлову сестру. Та переховується з матір'ю в підвалі біля залізничного вокзалу. Каже, що мати збожеволіла. Михайло не йде до них. Він робить тільки те, що допоможе йому вижити,

щоб виконати план. Вода, дрова, їжа. Молитва в темному домі. Тому що чоловіки зникають. Якщо їх не вбивають, то забирають до фільтраційного табору. Змушують воювати на боці "ДНР".

27 березня у своєму саду біля будинку Михайло стикається з двома українськими бійцями. Богдан і Денис. Молоді, з ясними обличчями хлопці. З дев'ятнадцятирічним Богданом Михайло розмовляє хвилин п'ять. Ми тут, щоб захистити тебе, каже Богдан. За дві години починається бій. У десяти метрах від будинку Михайла і Люби. Після бою Михайло шукає сліди Богдана й Дениса. Ні тіл на землі, ні крові. Може, вони кудись перебігли? Потрапили в полон? Де Богдан і Денис, дев'ятнадцятирічні захисники України?

Російські солдати мають почуття гумору. Вони затримують Михайла та його друга й ціляться автоматами їм у коліна: не хвилюйтеся, їх у вас два.

Жартівливі хлопці. Чеченці не такі жартівливі. Вони відкривають автоматний вогонь понад головами людей, які стоять перед ними. Вони вмілі стрільці. Ні в кого не поцілили, лише одному вухо зачепили. Але друге ж залишилося здоровим.

Щоб врятувати доньку, дістатися до неї, потрібні гроші. Гроші потрібні на бензин для машини. Машина досі стоїть у дворі, хоча чеченці хочуть її забрати. Їм потрібні ключі. Михайло не дає. Вб'ють? Цього разу не вбивають. Вимагають мотоцикл. Не можна. Таки вб'ють? І цього разу не вбивають. Без машини план Михайла буде нездійсненним. Без машини вони не зможуть вибратися з Маріуполя.

Грошей немає. Їх треба знайти. Чи заробити. Бомбардування відкрили двері гаражів. Михайло ходить по них, шу-

кає їжу. В одному з гаражів знаходить п'ять тисяч гривень у бляшанці. Він не бере з гаражів нічого, що йому не потрібно. Знаходить трохи цукру, банку варення. Серцем дякує господареві: те, що той залишив, допоможе Михайловій родині вижити.

Якщо він підходить до гаража й відчуває тривогу, то не заходить усередину. Утримується від того, щоб стати мародером. Михайло продає дорогі велосипеди – свій і дружини. Хтось купує їхній телевізор.

Михайло і Любов охрестилися кількадесят років тому. Але ось уже п'ятнадцять років, як хрестики, подаровані їм при хрещенні, зникли. Останні приготування до від'їзду. Знаходяться хрестики. Михайло надягає свій на шию. Російські солдати богобоязливі, і відсутність натільного хрестика може стати фатальною, якщо тебе обшукають і виявлять, що ти нехрещений. "Ми прийшли врятувати вас від дикунів", – чує Михайло слова російських солдатів. Хрестик, який був утрачений п'ятнадцять років тому, тепер на шії Михайла.

Ранок 25 квітня. Виїзд із Маріуполя. План продуманий до дрібниць. Що говорити на блокпостах? Звісно, ми переїжджаємо в сусідній квартал, недалеко звідси. На наступному – те ж саме. Ми їдемо за "новою адресою", яку знають і пам'ятають усі в машині. А в машині, окрім Михайла, ще п'ятеро жінок. Одна жінка років тридцяти, одна вісімнадцятирічна дівчина, дві жінки з іншої сім'ї – мати й донька і, нарешті, Михайлова дружина Люба. Сумки з речами. Дно машини вже шкрябає землю. Однак бак повний бензину.

Мангуш, невелике містечко в двадцяти кілометрах на захід від Маріуполя. Супутникові знімки виявили тут сліди довгих траншей, викопаних із кінця березня. Найвірогідніше, це братські могили. Могили людей, які загинули в Маріуполі. Мине час – і все стане відомим. Однак Михайло та його жіноче оточення тоді нічого не знали про ці могили. Вони мають рухатися далі. Вони не їдуть із Маріуполя на пряму до російського кордону. Ця дорога може закінчитися фільтраційним табором. План полягає в тому, щоб зробити велику петлю через Крим до Росії, потім до Белгорода, розта-

